

Akad. Anica Nazor
Tekst izgovoren na sprovodu
s. Agnezije - dr. sc., dr. h. c. Marije Pantelić
Mirogoj, 13. listopada 2008.

Cijenjena i draga sestro Agnezija!

U trenutku kad Vas ispraćamo u vječnost, obraćam Vam se sa sestro Agnezija, onako kako ste voljeli da Vam se obraćamo mi kolege iz Vašega Staroslavenskog instituta u kojemu ste bili od njegova utemeljenja i marljivo istraživali hrvatsku glagoljsku baštinu.

Vaša su istraživanja bila usredotočena na hrvatske glagoljske liturgijske knjige: na misale, brevijare, psaltire, i u tome ste postigli vrhunske rezultate. **Otkrili ste opus glagoljaškoga krasnopisca Bartola iz Krbave** o kojem jedva da se išta znalo. Pokazali ste da njegovu opusu pripadaju najmanje tri raskošno ukrašena glagoljska misala i jedan svečani (danas zagubljeni) brevijar. Dali ste naslutiti da bi se glagoljski **Humski brevijar** iz 15. st. Nacionalne i sveučilišne knjižnice mogao pripisati "Bartolovoj tehnici". Pokazali ste da je Bartol iz Krbave svoje kaligrafsko pisanje i iluminaciju glagoljskih liturgijskih knjiga iz Krbave prenio u Hrvatsko primorje i ondje vjerojatno organizirao skriptorij i iluminiranje sakralnih knjiga i tako stvorio ozračje u kojem se "rodio i možda stekao svoje početno slikarsko znanje Julije Klović iz Grižana", nazvan "Rafaelom minijature".

Glagoljski brevijar iz 1460. godine, otprije nepoznat, Vi ste uveli u literaturu kao **Mavrov brevijar** i pokazali da ga je napisao žakan Blaž iz Vrbnika za vrbničkoga popa Mavra, a dovršio pop Jure iz Baške 1471. godine. U Mavrovu ste brevijaru otkrili službu u čast Svete braće, gdje se u lekcijama kao mjesto njihova rođenja navodi Solin, a za njihov rad da su preveli sve knjige hrvatske: *i vse knjigi hrvatske tlmač'se*. Time ste pokazali da u glagoljskim rukopisima uz dvije već poznate varijante postoji i treća, nacionalna, hrvatska varijanta Službe Ćirilu i Metodu. U Brevijaru ste otkrili tekst većega dijela Klimentove Pohvale sv. Ćirilu, koja je do tada u hrvatskoj glagoljskoj književnosti bila poznata samo u tragovima. **U piscu pak Mavrova brevijara – žaknu Blažu – otkrili ste Blaža Baromića**, kasnije tiskara i jednoga od utemeljitelja glagoljske tiskare u Senju, koja je pokrenuta već u Gutenbergovu stoljeću, dakle u samim korijenima europskoga tiskarstva. Baromić je u tiskarstvu izumio osebujnu tehniku slaganja ligatura, to jest spojenih slova, koja se sastoji od upotrebe polovičnih slovnih znakova u kombinaciji s punim slovima. Ocijenjena je izvornim, autentičnim slagarskim izumom kojemu nema paralele u povijesti tiskarstva, pogotovo ne u

povijesti inkunabula, knjiga tiskanih u XV. st. **Zametke toj tehnici otkrili ste već u njegovu rukopisnom Brevijaru.**

Dr. Marija Pantelić govori u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti

Napokon, Vaša su istraživanja Mavrova brevijara uvelike pridonijela da taj vrijedni glagoljski rukopis iz privatnih ruku obitelji Umberta Pezzolija u Rimu prijeđe u vlasništvo naše Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U jeku žestokih polemika, najčešće bez pokrića, oko mjesta tiskanja **prvotiska glagoljskoga Misala iz 1483.** godine, koje nije poznato niti spomenuto u kratkom kolofonu, Vi ste se okrenuli liturgijskoj analizi teksta prvotiska, napose njegova kalendara i sanktorala i dokumentirano pokazali da je rukopisni predložak s kojega je prvotisak složen i odštampan, priređen u Istri i da mu je **Misal kneza Novaka iz 1368.** godine, koji se u to vrijeme nalazio u Istri, poslužio kao glavni, ali ne i jedini **predložak.**

Kad je ponovno "otkriven" u Istanbulu 1963. godine **Misal Hrvoja Vukčića Hrvatinića,** za koji se nije znalo sedamdesetak godina, Staroslavenski je institut poduzeo korake da se rukopis objavi u cijelosti. Naime, Misal je 1889. godine iz Istanbula donesen u Budimpeštu, potom poslan u Beč na fotolitografsko snimanje i proučavanje trima autorima, koji su u rezultatu objavili 1891. monografiju ukrašenu reprodukcijama jednoga dijela iluminacije. Otada se Misalu gubi trag.

Nakon pronalaska Vi ste istražili sadržaj iluminacije: 96 minijatura, koje ilustriraju starozavjetne i novozavjetne scene, likove pojedinih svetaca i čitav kalendar, raščlanili inicijale kojih ima više od 380 i objavili studiju. Vaša su istraživanja bila uvod u kritičko izdanje teksta i faksimilirano izdanje Misala Hrvoja Vukčića Hrvatinića, objavljeno 1973. godine, u stručnoj javnosti ocijenjeno kao kapitalno djelo; u domaćoj kulturnoj javnosti doživljeno kao ponos, a u stranoj kao *un avvenimento de primo ordine per la cultura croata,*

kao prvorazredan događaj u hrvatskoj kulturi. Za izdanje Vi ste priredili transliteraciju u latinici osnovnoga teksta, do u tančine istražili sadržaj rukopisa i raščlanili njegovu raskošnu iluminaciju, po kojoj je rukopis nadaleko poznat: sav "blješti od zlata".

Tim je izdanjem znanstvena javnost prvi put dobila potpuni tekst osnovne glagoljske liturgijske knjige – misala s varijantama iz još triju rukopisnih glagoljskih misala. Zato ga je struka nagradila s dvadesetak recenzija objavljenih diljem Europe, a država godišnjom Nagradom za znanost – kao osobiti doprinos znanosti.

Biskup dr. Đuro Kokša i dr. Marija Pantelić na jednom od simpozija

Nakon objavljivanja misala Staroslavenski je institut objavio drugu temeljnu hrvatsku glagoljsku liturgijsku knjigu – brevijar. Od tridesetak rukopisnih brevijara Institut se odlučio za izdanje plenarnoga **Drugoga novaljskoga brevijara** iz 1495. godine, poznata po potresnom opisu Krbavske bitke 1493. godine, koji je ispisao glavni pisar pop Martinac i tako dao neposredno povijesno svjedočanstvo o tom tragičnom događaju. Vi ste, zahvaljujući susretljivosti vlasnika, Riječke nadbiskupije, dobili original u Zagreb u Vaš samostan u Frankopanskoj ulici i pokazali da je u pisanju toga monumentalnoga rukopisa od 500 pergamentnih folija velikoga formata, teškoga više od 10 kilograma, sudjelovalo pet pisara, koji su se izmjenjivali i nastavljali pisanje, pa i na istom stupcu i da je najveći dio ispisala ruka popa Martinca. Kakav je odjek imalo izdanje Drugoga novaljskoga brevijara, pokazuje jedan primjer: kad je prof. Moshe Altbauer, stručnjak za stare slavenske prijevode Psaltira, dobro upućen u literaturu, dobio na dar primjerak izdanja i vidio ga svojim očima, ostao je zadivljen da u jednom glagoljskom rukopisu ima toliko biblijskoga štiva – potpun Psaltir, nekoliko cjelovitih biblijskih starozavjetnih knjiga i mnogo biblijskih čitanja. Smjesta je dao

da se primjerak izdanja Drugoga novaljskoga brevijara postavi na stalnu izložbu slavenskih prijevoda Biblije u Jeruzalemu!

Istraživali ste najstariji hrvatskoglagoljski psaltir, koji se našao u rukopisu što ga je ispisao žakan Kirin 1359. godine u Crkvi svetih Kuzme i Damjana u Senju, a u literaturi poznat kao **Lobkovicov psaltir**, po posljednjim vlasnicima, češkim knezovima iz obitelji Lobkovic. S rukopisima knjižnice Lobkovicovih senjski je glagoljski psaltir dospio u Češku nacionalnu knjižnicu (Klementinum) u Pragu.

I da se zaustavim u nabranjanju rezultata Vaših istraživanja, jer su dovoljni već navedeni da pokažu koliko je bilo razloga da Vas Republika Hrvatska nagradi državnom Nagradom za znanost za životno djelo, da Vam Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu podijeli počasni doktorat, da Vam Vaš Staroslavenski institut posveti dvobroj (39-40) časopisa *Slovo*, u kojem ste objavili mnoge studije i u uredništvu kojega ste surađivali pune 33 godine, da Odjel za hrvatski glagolizam Instituta za ekumensku teologiju i dijalog "Juraj Križanić" na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu priprema objavljivanje cjelokupnoga Vašega opusa.

S. Agnezija u razgovoru s prof. dr. Ivanom Golubom na jednom od simpozija

Koliko god su Vas resile istraživačke vrline, toliko su Vas resile ljudske vrline: svim svojim bićem bili ste uključeni u stvarni život. U Staroslavenski institut redovito ste dolazili više od četrdeset godina. Sa suradnicima dijelili ste dobro i zlo, zanimali se za članove naših obitelji, djecu poučavali u risanju, vezanju, čak i šivanju odjeće za lutke. Djeca su Vam se obraćala s: teta Agnezija. Pomagali ste kad je bilo potrebno svima koji su se našli u nevolji, pogotovo kad su se našli u bolnici. Uvijek ste uspjeli pronaći svoju sestricu koja radi baš u onoj bolnici u kojoj je Vaša kolegica ili kolega.

Nakon velikih katoličkih blagdana gostili ste nas samostanskim delicijama. Osobito smo se radovali uskršnjim ponedjeljcima: punom stolu u knjižnici, na kojem su redovito bili posvećeni uskršni kruh i pisanice, i to pisanice koje ste vlastitom rukom ukrašavali. I danas ih čuvamo, posebice one od guščjih jaja s glagoljskim motivima. Vaše su pisanice mala umjetnička djela.

Radovali smo se Vašim povratcima iz Vaše rodne Podravine - iz Ferdinandovca. Vraćali ste se s obiljem vrhunskih podravnih kulinarskih specijaliteta. Podravinu ste neizmjenjivo voljeli. Srdili su vas Gruntovčani. U Podravini nema Dudeka ni teteca. Ondje žive oštroumni ljudi. Nema prepredenih.

Uz mnoge darove bili ste obdareni darom slikanja, risanja i lijepoga pisanja. Prijatelje ste darivali keramičkim predmetima, koje ste oslikavali glagoljskim motivima. Svojom ste rukom kaligrafski ispisali mnoge čestitke, posvete kojima je Institut želio iskazati zahvalnost onima kojima su bile upućene. Kaligrafski ste ucrtavali glagoljska slova i čitave riječi u studije i knjige s kojih se u tiskarama kliširalo, jer tiskare više nisu imale glagoljskih slova, a računala i fontova još nije bilo.

Trajno ste ostali u vezi s Vašim Staroslavenskim institutom i onda kad ste otišli u mirovinu. Nastavili smo sastajati se s Vama za Vaše imendane i rođendane. Sa svojim sestricama u Frankopanskoj 17 brižljivo ste se pripremali: znali ste što tko voli, i svakom ste nastojali ugoditi.

Svojim ljudskim postupcima oplemenili ste odnose u Staroslavenskom institutu. Čak i institutski podmladak, koji nije imao prilike, i rekla bih - ni sreće da se susretne s Vama, jer se u posljednje dvije godine niste mogli kretati dalje od svoje sobe, nakon naših povrataka iz Frankopanske zanimaju se: kako je sestra Agnezija.

Hvala Vam, sestro Agnezija, što ste nam oplemenili život.

